

Knjižico sestavlja pet vsebinsko zaokroženih poglavij. Uvodoma so zarisane nekatere geografske značilnosti pokrajin, še zlasti je poudarjen rečni režim, ki je na kraških tekočih vodah odvisen od številnih naravnih prilih. Pregledno je nakazana značilna oprema mlinov in njihovi sestavni deli ter naštetja opravila mlinarjev. Sledijo poglavja, ki so namenjena prikazom mlinov in žag po porečjih posameznih potokov. V preteklosti je poganjala Cerknjščica 31 mlinov in prav tolikšno število žag, predvsem venecijank. Na Žerovniščici in Lipsenjščici je bilo po sedem mlinov in žag, na Loškem polju 11 mlinov in prav toliko žag, na Blokah pa sta pisca študije našla sledove sedmih vodnih mlinov in dveh žag. Od nekdanjih oziroma ugotovljenih in dokumentiranih obratov na vodni pogon obratuje danes še 11 žag in 4 mlina. Največ mlinov in žag je prenehalo z delom v drugi polovici 50. let, ko so z visokimi davčnimi obremenitvami in drugimi ukrepi načrtno zavirali zasebno pobudo in uničevali stare, iz preteklosti podedovane obrtne dejavnosti na našem podeželju. Večina stavb in poslopij, ki je bila namenjena mlinom in žagam, je propadla. Le redke, ki so se ohranile, pa so zamenjale svojo nekdanjo namembnost in s tem (praviloma) tudi zunanjo podobo.

V študiji so pregledno in dokumentirano osvetljene mnoge geografske značilnosti mlinov in žag na Notranjskem. Pri vsem tem so vidno poudarjeni družbeno-gospodarski, politični in tehnološki vidiki, ki so pospeševali razvoj mlinarstva in žagarstva ter preusmerjali njun proizvodni ritem in sistem. Ta sta se neposredno naslanjala na razpoložljive krajevne energetske vire in surovinski potencial. Zato sta bili obe obravnavani dejavnosti tesno povezani s temeljnimi pokrajinskimi sestavinami in sta bili tudi organsko vpeti v sočasno pokrajinsko fiziognomijo.

Študija je opremljena s potrebnim znanstvenim aparatom: dodan je pregled oziroma seznam uporabljene strokovne literature in virov ter povzetek v angleščini. Med besedilom so dokumentarne fotografije, ki jih je posnel avtor sam, pa skice in značilni izrezi iz osnovne topografske karte. Naslovnico poživlja slika akad. slikarja L. Perka iz leta 1935, na kateri sta Petričev mlin in žaga na Lipsenjščici ob Cerknjškem jezeru. Knjiga, katere urednik in lektor je M. Marinček, je posvečena 50. letnici Zveze organizacij za tehnično kulturo Slovenije.

Milan Natek

Podravje, Maribor, Ptuj A-Ž: priročnik za popotnika in poslovnega človeka.

Besedilo S. Radovanovič, V. Varl in I. Žiberna, zemljevidi Geodetski zavod Slovenije, fotografije D. Cvetnič; uredila B. Sever in J. Ternar, Pomurska založba, Murska Sobota 1996, 302 str. + 27 str. reklamno-poslovnih sporočil.

Najrazličnejši turistični priročniki in vodniki čedalje bolj polnijo naše knjižne police. Posebno strokovno pozornost zaslužijo dela, ki so namenjena predstavitvi Slovenije, opisom njenih značilnosti in privlačnih posebnosti s področja naravne in

kulturne dediščine. Tudi seznanjanje z vsakdanjim — sodobnim življenjskim utripom, v katerem so strnjene prenekaterne oblike in načini življenja različnih družbenih slojev v posameznih območjih, postaja ena izmed privlačnih in utemeljenih ponudb današnjega turističnega vsakdana. Iskanje in spoznavanje ter soočanje z najraznovrstnejšimi razločki med posameznimi predeli sveta, celin ali držav postaja pomembna stalnica današnjih turističnih tokov.

Najnovejši turistični priročnik, ki obravnava kar se da celovito regijo mariborskega Podravja, ima že ustaljeno vsebinsko zasnovo, ki je svojstvena in lastna zbirki "Slovenija total". V njem so pregledno prikazane in ovrednotene tiste pokrajinske prvine in sestavine nižinskega Podravja, ki dajejo celotno podobo njegovega gospodarskega, kulturnega, prometnega, zgodovinsko-umetnostnega, znanstveno-razvojnega utripa v posameznih značilnih obdobjih. Vsakemu uporabniku tega priročnika je dana možnost in pobuda, da iz bogate naravne in kulturne zakladnice mariborsko-ptujskega Podravja izlušči tiste nosilne pokrajinske sestavine, ki z najrazličnejših področij opredeljujejo svojstveno, enkratno in privlačno podobo sveta med Halozami in Slovenskimi goricami, vzhodnimi obronki Pohorja in obrobni vzhodnimi predeli ob slovensko-hrvaški državni meji.

Pokrajinske značilnosti in turistične privlačnosti nizkega Podravja z obrobni sadjarsko-vinorodnimi goricami so opisane s 114 gesli. Vsa nosilna gesla so razporejena po abecednem zaporedju. Tretjina gesel je namenjena naseljem. V njihovem sklopu so samostojno predstavljena vsa mesta (Maribor, Ptuj, Ormož, Slovenska Bistrica idr.), občinska središča in drugi večji območni središčni kraji. Za njih je namreč značilno, da so pregledno zarisana tudi njihova neposredna zaledja, in sicer z opisi vseh naselij, ki zajemajo oziroma sestavljajo posamezno krajevno gravitacijsko območje. Tako je s krajšimi in povednimi oznakami predstavljenih vseh 688 naselij nizkega Podravja. Po številu gesel naseljem sledijo pokrajine, območja in predeli, temeljni nosilci infrastrukturne opremljenosti, osnovne gospodarske dejavnosti pa osvetlitve področij, ki so pomembneje vplivala na razvoj kulturne pokrajine. Tudi nekdanje gospodarske in druge dejavnosti (npr. steklarstvo, sejmarstvo, mlinarstvo, splavarstvo) imajo v priročniku samostojno oziroma lastno geslo. V šestih poglavjih — geslih — je prikazana turistična ponudba. Po pet gesel je namenjenih orisom kulturnih ustanov, prireditev, stavbarstva oziroma arhitekturnih spomenikov in znamenj ter pomembnejših osebnosti oziroma rodbin, ki so delovale v mariborskem Podravju in je njihovo delo zapustilo v predelih in krajih obravnavane pokrajine trajne in vidne sledi (npr. Herbersteini, R. Maister, nadvojvoda Janez, ki je imel vinograde v Pekrah, A. M. Slomšek in W. Tegetthoff, vrhovni poveljnik avstrijske mornarice v 2. polovici 19. stol.). S samostojnimi gesli so prikazane tudi vse štiri najpomembnejše reke (Drava, Dravinja, Lobjnica in Pesnica).

Vsebinska zasnova turističnega priročnika je pestra in ponuja pregleden in kar se da celovit pogled na obravnavano pokrajino. Spodbuja in usmerja popotnika in obiskovalca turista k ogledu naravnih in kulturnih dragocenosti, hkrati pa ga seznanja s preteklostjo območja, z njegovimi razvojnimi značilnostmi, nekdanjimi kakor

tudi današnjimi gospodarskimi panogami, njihovimi usmeritvami in sploh z vsakdanjimi ter vsakokratnimi človekovimi prizadevanji za uveljavitev posameznih območij na najrazličnejših področjih.

Pregled in razmislek o nosilnih geslih, s katerimi so prikazani zemlja in ljudje ter njihovi ustvarjalni dosežki, opozorita tudi na nekatere pomanjkljivosti. Med gesla bi veljalo uvrstiti še vodovje in vodne akumulacije (zaježitve), pokrajino izgonov in čretov, Lukarijo, Podpohorske gorice, opekarništvo in gramoznice, vinogradništvo in viničarstvo, sadjarstvo in čebelarstvo, gozdarstvo in žagarstvo pa naselja, živalstvo itd. S tem pa ne zanikam, da omenjena področja in opisi navedenih dejavnosti niso zajeti in prikazani v priročniku; vključeni in obravnavani so v sklopu drugih — širših gesel. Vendar menim, da so za nizko Podravje tako značilni, da jih ni mogoče opustiti.

Tudi predstavitev oziroma opisi nekaterih glavnih gesel so pomanjkljivi in celo napačni. V okviru gesla "industrija" (str. 119–120), "prebivalstvo" (str. 203–204) in "promet" (str. 206–207) so njihove razvojne poti in današnje stanje omejeni samo (ali predvsem) na Maribor. Škoda, da je izostala vidnejša predstavitev športnega letališča v Moškanjcih; omenjeno je le pri opisu kraja (str. 108) in označeno na zemljevidu. Prava zmešnjava je pri geslu "občina" (str. 173): v besedilu je navedeno 36 občin, dejansko jih je samo 20. To potrjuje tudi ustrezna preglednica na isti strani. Nedoslednosti so tudi pri uradnih imenih občin, ki se (lahko) razlikujejo od imen krajev, kjer so njihovi sedeži (npr. občina Lenart ima sedež v Lenartu v Slovenskih goricah, uradi občine Kungota so v Zgornji Kungoti, občina Videm ima sedež v Vidmu pri Ptujju itd.). Občini Pesnica in Ruše sta nastali leta 1982 in ne šele 1995. Tudi število naselij po občinah, ki je prikazano v tabeli (str. 173), ne ustreza dejanskemu in ne uradnemu stanju. V priročniku je opisano 668 naselij, v tabeli jih je 683, medtem ko podatki Urada za statistiko Republike Slovenije navajajo za obravnavano območje 675 naselij.

Pri predstavitvi nekaterih osrednjih naselij je izpadla navedba o sedežu občine (npr. Dornava, Gorišnica, Juršinci, Kidričevo in Zgornja Kungota). Pri pregledu hotelov in motelov je izpadel kompleks Ptujskih toplic (Terme Ptuj, prim. str. 118), ki so navedene pri opisu Ptujja (str. 214). Pri nekaterih naseljih tudi niso omenjene osnovne šole. Itd.

Več spodrseljavev je mogoče ugotoviti pri terminoloških oznakah. Za naselja je že od nekdaj znano, da "stojе", ne pa "leže" (prim. str. 79); slednje je primerna oznaka za razvalino. Cesta "pelje", "vodi", ne pa "teče" (str. 132). Prazgodovinsko gradišče Poštela je na pohorskem slemenu, a ne na "grebenu" (str. 147). Poleg njiv, vrtov, sadovnjakov, vinogradov in pašnikov sodijo v sklop kmetijskih površin tudi travniki (str. 127). Dravska dolina med Falo in Mariborom ni "Ruška dolina" (str. 99), temveč je Ruško polje. Lukanja nad Oplotnico ni gručasto, temveč razloženo naselje (str. 176). Poenotiti bi veljalo imena nekaterih potokov: Oplotnica (str. 88 in 99) ali Oplotniščica (str. 89, 175 itd.), Adramščica ali Adramski potok. Pri Dravinjskih goricah je odvečna navedba, da so "gričevje" (str. 89), saj že njihovo zemljepisno ime pojasnjuje njihov oroplastično-reliefni značaj.

V priročniku je navedenih 20 gradov in 36 dvorcev. Nekateri izmed njih so predstavljeni po dvakrat: prvič v geslu "grad" oziroma "dvorec" in drugič pri opisu naselja (npr. Frajštanjski dvorec: str. 93 in 202; grad Gromberg: str. 110 in 201; Dornavski dvorec: str. 86 in 92–93; mariborski mestni grad: str. 111 in 150 itd.). Ponovitvam bi se izognili z ustreznimi kazalkami. Kljub temu, da je Betnavski dvorec v Mariboru opisan dvakrat, pa je zamegljena namembnost z alegorijami letnih časov poslikane dvorane: uporabljajo jo za poroke (str. 92) ali kot matični urad (str. 150). Nerodna je tudi formulacija namembnosti Piramide (386 m) nad Mariborom: tamkajšnja utrdba nikakor ni "zapirala vhoda v Dravsko dolino in dalje na Koroško" (str. 147, 190 in 284), temveč ga je le nadzirala oziroma varovala.

Pri osvetlitvi gesla "vinska cesta" (str. 278–279) je poudarjeno, da jih imamo v naši državi 20, od tega jih je sedem v Podravju. Podrobnejši opis pa jih poimensko navaja kar osem (str. 279).

Predstavitve nekaterih gesel prikazujejo stanje in problematiko določenih pokrajinskih pojavov in značilnosti tudi zunaj obravnavanega nizkega Podravja. Tako so prikazani elektroenergetski objekti na celotni Dravi med Dravogradom in Ormožem (str. 99). Tudi značilni primeri v razvoju hiše so vzeti iz zahodnega Pohorja (npr. Sv. Anton in Št. Janž nad Dravčami, str. 136–137), ki ne sodi k nizkemu Podravju. Ob tem se postavlja vprašanje, ali ne bi veljalo v okviru gesla "ljudsko stavbarstvo" nameniti več pozornosti "butanicam", ki so jih postavljali v Halozah še pred tridesetimi leti in manj.

In ne nazadnje se postavlja vprašanje: ali je smotno vključiti v turistični vodnik oziroma priročnik, ki ima trajnejšo veljavo, tudi telefonske številke najrazličnejših podjetij, ustanov, zavodov, uradov, servisov itd., ki so namenjeni tudi turistu in popotniku. Dvom v upravičenost tiskanja telefonskih števil je toliko bolj utemeljen, ker jih v naši državi izredno naglo spreminjajo ne samo zaradi novih naročnikov, temveč tudi zaradi uvajanja sodobnejše tehnologije v telefonijo.

Tloris Maribora in Ptuja ter zemljevid nizkega Podravja je korektno izdelal Geodetski zavod Slovenije. Na zemljevidu so označeni predeli oziroma kraji z naravno ali kulturno-zgodovinsko znamenitostjo, razdalje med posameznimi kraji, sedeži predstavništev mariborske poslovne enote Zavarovalnice Triglav in Nove kreditne banke Maribor. Skoraj nerazumljivo pa je, da je natisnjen na strani 149 delni načrt ožjega Maribora, medtem ko je na str. 58–59 objavljen barvni tloris mesta. Mestni načrt osrednjega dela Ptuja je natisnjen v črno-beli izvedbi (str. 209).

Kljub nekaterim navedenim in obrobim pripombam in pomislekom ter ugotovljenim spodrslijajem pa vendarle sodim, da je turistični vodnik "Podravje, Maribor, Ptuj A–Ž" na zavidljivi strokovni ravni. Izredno plastični in sistematični so opisi pokrajin in naselij ter številnih dejavnosti, ki skupaj s človekom in njegovimi vsakokratnimi nazori oblikujejo podobo kulturne pokrajine. Knjiga ponuja tisto osnovno informacijo o pokrajini, ki je lahko temeljno izhodišče za nadaljnje poglobljanje v njene sestavine in probleme. Prav zato tudi nestrpnost pričakujemo drugo polovico šestih knjig iz zbirke "Slovenija total". Šele potem bomo mogli razsodno in objekti-

vno spoznati in ovrednotiti razlike turističnega potenciala med slovenskimi pokrajinami. In prav v tem je neprecenljivo bogastvo zbirke "Slovenija total", ki skuša z različnih vidikov prikazati slovenske pokrajine in njihove turistične zanimivosti in privlačnosti.

Milan Natek

Iz tuje geografske literature

Slowenische Steiermark.

Verdrängte Minderheit in Österreichs Südosten

(Slovenska Štajerska. Odrinjena manjšina na avstrijskem jugovzhodu), Zur Kunde Südosteuropas Band II/23, 1997, Böhlau Verlag, Wien, uredil Christian Stenner

Manjšinska knjižnica je letos bogatejša za še eno pridobitev. Znana založba Böhlau je izdala zbornik z zgornjim naslovom, ki ga je uredil C. Stenner, prispevki v njem pa so rezultat večletnih prizadevanj predvsem avstrijskih in slovenskih avtorjev za znanstveno osvetlitev vprašanja štajerskih Slovencev. Na 433 straneh se zvrsti 15 prispevkov, ki iz različnih zornih kotov opredeljujejo problematiko te maloštevilne slovenske manjšine. Zbornik vsebuje še seznam literature o štajerskih Slovencih ter kratko predstavitev avtorjev.

Naslov zbornika je izzivalen, saj govori o "slovenski Štajerski", obravnava pa avstrijsko Štajersko. Govori torej o deželi in ne o njenih prebivalcih. Slednje pojasnjuje v podnaslovu. Vsebinsko je na nek način razločneje opredelil M. Trummer v prvem prispevku, ko navaja vrsto primerov slovenskih krajevnih, ledinskih in vodnih imen, imen kmetij ter priimkov; v tem oziru je smiselno govoriti o "slovenskem" značaju južnega dela te avstrijske zvezne dežele. M. Križman podrobneje opisuje jezik štajerskih Slovencev, za katerega so značilni številni prehodi — interference, vsebnost izposojenk iz nemščine ter iz prekmurskega narečja kot posledica živahne selitvene dinamike. V splošnem se je jezikovna struktura v 19. in v 20. stoletju močno, marsikje celo radikalno spremenila, vselej pa v škodo slovenske skupnosti, kot ugotavlja Matjaž Klemenčič. Zgodovinski razvoj štajerskim Slovencem ni prizanašal. Štajerska Slovenka A. Zemljič - Haberl podaja v svojem prvem prispevku slike iz verskega življenja petih slovenskih vasi v Radgonskem kotu, kjer so po cerkvi vedno razpoznavne tudi narodnostne in jezikovne razmere; drugod v javnosti slovenščine preprosto ni bilo in še celo v cerkvah je bilo na tem območju kaj skromno. V drugem prispevku se loteva malo znane teme slovenskega zgodovino-pisja, namreč medetničnih odnosov v času bojev za severno mejo na štajerskem